

IN MEMORIAM

Yrjö T. Konttinen
28.9.1952–10.12.2014

Professorn i inre medicin vid Helsingfors universitet Yrjö T. Konttinen avled den 10 december 2014 i sviterna av en plötslig sjukdomsattack. Han rycktes bort mitt i sin gärning endast 62 år gammal.

Yrjö Konttinen föddes i Helsingfors i en läkarfamilj. Han tog studenten vid Helsingin normaaliyseo 1971 och blev medicine licentiat 1977 vid både Helsingfors och Uppsala universitet. Han specialiserade sig i inre medicin och reumatologi vid det som kom att bli hans intellektuella hem, IV medicinska kliniken vid Unionsgatan 38 i Helsingfors. Han doktorerade 1981 med en avhandling om immunkompetenta celler vid reumatiska sjukdomar och utnämndes till docent i inre medicin 1986. Åren 1982–1984 vistades han som postdoktoral forskare vid University of California och 1989–1991 som gästforskare vid New York University Medical School. Senare följde perioder som gästprofessor i Kanada och Frankrike.

Åren 1999–2003 verkade Yrjö Konttinen som svenskspråkig professor i oral medicin vid Helsingfors universitet. År 2003 utnämndes han till den svenskspråkiga professuren i inre medicin och till överläkare vid kliniken för allmän invärtesmedicin vid Helsingfors universitetscentralsjukhus. Han anlitades sedan 2000 som forskningskonsult vid Invalidstiftelsens ortopediska sjukhus Orton och var från och med 2007 biträdande chef för det nationella doktorsprogrammet för rörelseorganens sjukdomar och biomaterial.

Professor Konttinen blev en internationellt erkänd auktoritet inom områdena

reumatologi, inflammationsforskning, ledimplantat och biomaterial. Hans forskarintresse spirade redan under studietiden och fick näring i den gynnsamma vetenskapliga miljön som hade skapats på IV medicinska kliniken under ledning av Yrjös lärare och mentor professor Otto Wegelius. På Biomedicum i Helsingfors byggde Yrjö med tiden upp en internationell och multidisciplinär spetsforskningsgrupp och en omfattande expertis i fråga om biomaterial och biokompatibilitet, cellkulturer, histologi och immunhistologi samt epidemiologi. Hans publikationslista omfattar mer än 700 vetenskapliga arbeten och han har handlett 45 doktorander, en beundransvärd gärning den akademiska återväxten till fromma.

Bland Yrjös senaste arbeten märks de som gör gällande att artros skulle vara en autoinflammatorisk sjukdom. Detta baserar sig på upptäckten att alarminer, d.v.s. denaturerade och lösliga komponenter i brosket, aktiverar Toll-liknande receptorer, vilket i sin tur kan ge upphov till ett inflammatoriskt tillstånd. Ända sedan doktorsavhandlingen var Sjögrens syndrom föremål för Yrjös speciella intresse. Nyligen kunde Yrjös grupp visa att patienter med Sjögrens syndrom har onormalt låga halter av histamin 4-receptor och ett avvikande dihydrotestosteronvar. I samband med östrogenbristen hos dessa ofta postmenopausala kvinnor ökar apoptosbenägenheten hos de tubuloacinära cellerna i spottkörtlarna, vilket i sin tur leder till muntorrhet. När det gäller reumatoid artrit identifierade och undersökte Yrjö effekterna av de nyligen upptäckta immunologiskt aktiva cytokinerna A-F inom interleukin-17-gruppen. Han studerade deras inverkan på polariseringen och aktiveringen av makrofager med påföljande cytokinsyntes och uppreglering av inflammationsprocessen i ledhinnan. Resultaten har lett till fördjupade insikter i sjukdomsmekanismerna vid reumatoid artrit. Tack vare att Yrjö var engagerad som forskningskonsult på Orton föll det sig naturligt för honom att ge sig in på studier av biomaterial, implantat och ledproteser. Protoser av olika typ ger upphov till ett relativt likartat immunsvar som innebär ökad produktion av bl.a. substanserna bFGF, PDGF, IGF-I och VEGF. Tillsammans gynnar dessa benformationen, vilket leder till stabilisering av protesen. Yrjö visade att den teori som går ut på att nedsatt cytokinvar är orsaken till lossningen av ledproteser är felaktig. Lossningsprocessen är sannolikt så multifaktoriell att den inte kan förklaras av enbart imbalans i cytokinproduktionen.

För sina förtjänster inom reumatologisk forskning belönades Yrjö Konttinen med flera pris av vilka de mest uppmärksammade är Otto Wegelius-priset av Finska Läkaresällskapet 2000 och Medcare-stiftelsens forskarpris 2011.

Som innehavare av den svenskspråkiga professuren i inre medicin var Yrjö Konttinen med sitt konstruktiva synsätt en av de bärande krafterna inom den medicinska grundutbildningen på svenska. För sin egen undervisning gick han in med samma ambition och grundlighet som var utmärkande för hans insatser inom vetenskapen.

Yrjö Konttinen anlitades flitigt som föreläsare samt som opponent och sakkunnig för doktorsavhandlingar både i Finland och utomlands. Han delade med sig av sin expertis till många internationella vetenskapliga tidskrifter. År 2011 invaldes han som ledamot av Finska Vetenskaps-Societeten. Åren 2001–2003 var han ordförande för Reumatologföreningen i Finland. Han anlitades som medicinsk expert av Reumaförbundet i Finland, på vars kurser han höll talrika föreläsningar för reumatiker och för allmänheten. Genom de många patientbroschyrer Yrjö författade har han väsentligt bidragit till att öka kännedomen om reumatiska sjukdomar också utanför de medicinska kretsarna.

Yrjö deltog flitigt i Finska Läkaresällskapets månadsmöten och andra evenemang. Så sent som i november 2014 höll han ett uppskattat föredrag om biomaterial och mekanismer vid ledprotesavlossning, områden där hans forskning har nått världsrykte.

Upptäckarglädje, nyfikenhet, flit och inspiration var honnörsorden i Yrjös professionella liv. Han var lycklig över förmånen att få arbeta med aldrig sinande vetenskapliga frågeställningar i en dynamisk miljö. Han var en hjälpsam och generös natur som brydde sig om sina elever och kolleger.

Yrjös närmaste är hans hustru Margaretha, också hon läkare, deras dotter Liisa, provisor och tandläkarstuderande, och sonen Lars, läkare i tredje led. I sin fulltecknade almanacka hade Yrjö ändå rum för familjen och för de tre barnbarnen. I allt som Yrjö företog sig engagerade han sig helt och fullt. När han en gång hade bestämt sig för att segra i löptävlingen Läkartian gick han så målmedvetet in för det att han lyckades vid första försöket.

Dan Nordström
Tom Pettersson
Peter Maury
Claes Friman

IN MEMORIAM

Anna-Lisa Söderholm 22.8.1941–30.12.2014

Professor Anna-Lisa Söderholm, f. Stenström, avled i Helsingfors den 30 december 2014 i sviterna av en plötslig hjärnblödning en vecka tidigare. Hon var 73 år, född i Stockholm den 22 augusti 1941. Sin livsgärning gjorde hon dock i Finland.

Anna-Lisa hittade tidigt sin livspartner i sin ungdomskärlek diplomekonomen Harry Söderholm och bröllopet ägde rum redan 1961.

Anna-Lisa tog studenten vid Läroverket för gossar och flickor i Helsingfors 1959 och blev odontologie licentiat vid Helsingfors universitet 1964.

Som praktiserande tandläkare blev Anna-Lisa redan tidigt intresserad av speciellt kirurgi. Hennes ambitioner begränsade sig inte bara till den tandkirurgi hon som tandläkare kunde utföra, utan hon ville även utöka sina färdigheter till en mer omfattande, sjukhusbaserad kirurgi. Hon insåg dock att detta innebar fortsatta grundstudier. Sålunda avlade hon även en medicinsk grundexamen och blev medicine licentiat år 1985. Omedelbart efter detta påbörjade hon sin specialistläkarutbildning inom käkkirurgi på Kirurgiska sjukhuset i Helsingfors. Under hela den femåriga specialistutbildningen bedrev hon idogt forskning om bl.a. muncancer och speciellt de cancerformer som kräver omfattande kirurgiska ingrepp i underkänen, nämligen mandibulär cancer. Anna-Lisas doktorsavhandling ”Bone resection in the treatment of cancer

of the mandibular region”, som handlade om rekonstruktion av käkdefekter, röntte omedelbart stor uppmärksamhet i internationella vetenskapliga kretsar. Av extra stor betydelse blev hennes banbrytande arbeten om möjligheten att utnyttja s.k. rekonstruktionsplattor samt integrering av titanskruvar i ansiktsskelettet efter operativ cancerbehandling. Även rehabilitering av cancerpatienter efter kirurgiska och onkologiska behandlingar stod henne varmt om hjärtat.

Anna-Lisa var en av initiativtagarna till den multiprofessionella verksamhetsmodellen för muncancerpatienter som än i denna dag med framgång tillämpas på Kirurgiska sjukhuset. Ett stort antal cancerpatienter uppskattade storligen hennes outtröttliga arbete visavi rehabilitering av tal-, tugg- och sväljningsförmåga efter omfattande operativa ingrepp och strålbehandling.

Som avdelningsöverläkare vid HUCS/HNS klinik för mun och käksjukdomar åren 1996–2005 hade Anna-Lisa även stort behandlingsansvar för patienter med svåra traumatiska käk- och ansiktsskador. I detta sammanhang kom Anna-Lisa i kontakt med kvinnor som utsatts för våldshandlingar. Detta väckte hennes intresse för att hjälpa dem och resolut som hon var ordnade hon ett seminarium som fyllde auditoriet i Riksdagshuset med inbjudna personer, som på ett eller annat sätt i sitt arbete kunde tänkas komma i kontakt med misshandlade kvinnor. Föreläsare inbjöds från bl.a. Sverige, där man på 1990-talet hade kommit längre och hade större insikter i dessa frågor.

Eftersom en stor del av patienterna fick och fortfarande i denna dag får sina skador genom våldshandlingar utnyttjade social- och hälsovårdsministeriet Anna-Lisa Söderholms sakkunskap. Hon verkade som expert inom sitt område inom flera av ministeriet tillsatta kommittéer. Av dem kan här nämnas våldssektionen inom delegationen för jämställdhetsärenden och en projektarbetsgrupp som arbetade med våld mot kvinnor. Tillsammans med Sirkka Perttu skrev hon boken ”Väkivaltaa kokeneiden auttaminen, opas ammattihenkilöstölle”. En annan publikation hette ”Väld i nära relationer, dess följder, vård, omhändertagande och prevention”.

Anna-Lisa Söderholm var medlem av den etiska kommittén inom det kirurgiska verksamhetsområdet på HNS 2000–

2005. Hon var också ordförande för den utvecklings- och koordinationskommitté som ansvarade för krisarbete vid Tölö sjukhus ända till sin pensionering 2005. Anna-Lisas insatser inom käkkirurgin belönades bl.a. med ett hedersmedlemskap i den finska föreningen för oral och maxillofacial kirurgi 2006. Föregående år blev hon av republikens president förlänad hederstiteln professor.

Anna-Lisa var ytterst aktiv även inom föreningslivet. Hon deltog i ett flertal evenemang som arrangerats av FLS, men hon var inte funktionär och innehade inga styrelseposter inom Sällskapet. Inom Odontologiska Samfundet i Finland innehade hon emellertid många olika poster för att sedan vara dess ordförande 1986–1988. Hon tilldelades OSF:s förtjänsttecken, Pehr Gadds pris och Per von Bonsdorffs medalj i silver. Hedersmedlem blev hon år 2007. Också inom Finlands Tandläkarförbund var Anna-Lisa Söderholm verksam i många sammanhang, t.ex. som styrelsemedlem 1982–2004. Hon fick Tandläkarförbundets förtjänsttecken i silver 1994. Det Anna-Lisa åtog sig, det skötte hon väl.

Anna-Lisa och hennes man Harry Söderholm var noga med att komma ihåg sina vänner. Många är de gånger vi fick njuta av glad samvaro i olika sammanhang då födelsedagar och jubileer firades.

Äktenskapet med Harry Söderholm välsignades med två barn, Fredrik och Sonja. Barnen och barnbarnen bildade trots allt stommen i familjens liv. Familjens gemensamma intresse var skärgårdslivet, och sommarstugan i Nagu var mycket viktig för dem alla.

Christian Lindqvist
Ilse Stenholm
Clas-Henrik Bengs

Kollegor och vänner